

СВІТАННЯ

ПОЕЗІЯ, ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО,
ІДЕОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

СВІТАННЯ

КВАРТАЛЬНИК

ПОЕЗІЇ, ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА, ІДЕОЛОГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

Видає Редакційна Колегія.

Головний редактор: Володимир Шаян.

Секретар редакції: Лариса Мурович.

Члени Редакційної Колегії:

Р. Володимир, Ігор Качуровський, Галя Мазуренко, Левко Ромен

Редакція застерігає собі право скорочувати і
виправляти надіслані матеріяли.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

1950 Glenview Rd., Pickering, Ont., Canada

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ:

P. O. Box 7 Stn. E., Toronto 4, Ontario, Canada

Рокова передплата 2.50 дол. Ціна окремого числа 75 центів.

SVITANNIA

a Ukrainian Magazine of

POETRY, LITERATURE, ARTS, IDEOLOGY AND PHILOSOPHY

Editorial Address:

1950 Glenview Rd., Pickering, Ont., Canada

Bussiness Address: P. O. Box 7 Stn. E., Toronto 4, Ontario, Canada.

SVITANNIA is published quarterly.

Single copies 75¢. Subscription price \$2.50.

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

Павло САВЧУК

Канадське Товариство Приятелів України

СОНЕТ
Торонто Канада

Коли б ця думка стала наяву,
Щоб повернутися до Тебе —
В терасу муз софійського ставу,
І скласти гимн під рідним небом.

Хоч як далекий океанський край,
Злетів би духом в Україну, —
І кожному п'ядь землі — перлинний рай,
Я цілував би всю руїну.

Я ще не знідів мріями в журбі,
Мій Дух промінням ще засяє.
І з ворогом в останній боротьбі
Соборним прапором замає.

Бо вірю в Боже Провидіння —
Здолаємо Москви гоніння!

1952 р.

Р. ВОЛОДИМИР

ВІЧ-НА-ВІЧ З ІСТИНОЮ

Прийде знов така мить —
Від питання питань
Аж душа защемить,
Не знесе більш вагань.

Чи родились на те,
Аби шлях свій пройти,
Зрештою, все пусте —
Звідки йдеш і куди?

Вистане в пізній час
Марний здогад, чи пак —
Не довчили ще ж нас? —
Втім, а що, як не так?!

І, в довічне йдучи,
Станути на межі:
Світ ніщо не навчив...
Ах, нестерпно душі!

Та хоч раз у житті
Знання бралось, чуття —
Як сузір'їв путі!
Про вселенни буття!

Що ж — брести звично
в тінь?

Проміяти такі
Сонцесіяйність видінь
На дрібні мідяки?

Ні, не гідне людей
Не хотіти пізнати!
Гола правда ачей
Надала їм печать.

Ти ж безсмертний, то й будь!
Пізнавай увесь вік
Ясновидности путь...
Будь собою повік!

ЗАБУТИЙ ВЕЛЕТЕНЬ ДУХА

Чи може бути більш трагічне бажання перед смертю, як те, щоб його зрозуміла хоч одна душа на світі?

«А коли вмирав, почув присуд з неба: «Доти не увійдеш до раю, аж тебе зрозуміє хоч одна душа на світі».

Хоч одна душа на світі!

Хто ж був цей великий самотник, мислитель чи філософ, що почув перед смертю такий жахливий присуд?

Чи був це якийсь творець незрозумілої і несприйнятливої за життя філософії? Схимник якийсь відірваний від життя?

Дивне, дивне диво!

«Ходив незнаний між людьми...

І так ходив може сторіччя...»

Хто ж це, запитається наш читач? Кому це вчинили таку велику кривду? Чи ж йому одному тільки?

Сором, сором преглибокий! Бож був це подвижник Української Національної Революції! Той, що «рушив із основ брилу світа», як ужити слів Міцкевича.

Це той, що на могилі Тараса Шевченка запряг себе і трьох братів присвятити ціле своє життя справі визволення України в душі ідеології і чину самого Шевченка. Вони називали його рідним словом: Тарас. А себе самих назвали Братерством Тарасівців.

І це був зав'язок і прообраз усіх пізніших революційних рухів в Україні. Чи треба доказувати, що ідеологія та організація Революційної Української Партії (РУП) розвинулася із цього саме ядра, із їхнього духа, із їхньої присяги?! Із Братерства Тарасівців. Із присяги на могилі Шевченка. Так, так, сто разів так!

Це Той, хто був їхнім надхненником, Той, хто був душею і провідником, невибраним, неназваним, бож було їх тільки чотирьох братів...

Той велет духа називався Іван Липа.

Неймовірно, але це він сам під кінець життя молився, щоб хоч одна єдина душа зрозуміла його душу.

Який жах! Його твори невидані... вільною і пребагатою українською еміграцією. Гордою і бундючною.

Чи ж треба доказувати, що цей ідейний надхненник Української Національної Революції призабутий? Читаємо в одному виданні, що «основоположником Братерства Тарасівців» був Микола Міхновський. Насправді Микола Міхновський був одним із братів, але прилучився вже після заснування. У тому ж і міра його забутості. Як би існували його видання на еміграції, його біографії, тоді така помилка була б неможливою.

Але ще не у виданнях і не в пам'яті справа. Справа в' тому, щоб його таки зрозуміла... хоч одна душа на світі.

Кричімо з болю, затискаймо зуби разом із умираючим Іваном Липою. Бо так виходить, що жодна ще душа його не зрозуміла.

Якже ж це так? Як це можливе? Чейже український націоналізм стоїть на становищі філософського ідеалізму!

Не можемо розгорнути такої дискусії на всю її широчінь і значенність. Ми хочемо тільки ствердити...

Ні, ми хочемо голосно крикнути, що твори Івана Липи невидані і ще невідомі!

Що більше: хочемо ствердити, що він ще не названий у тезах про ідеологічних творців українського націоналізму.

Душа Івана Липи ще не увійшла до раю. Нова Людина, якої появи він прагнув, ще не прийшла.

Ми її кличемо!

І ось сьогодні друкуємо першу сторінку із посмертного видання Івана Липи «Тринадцять притч», які були видруковані у Львові 1935 року. Примірника цього видання не має навіть Британський Музей. Якимось чудом його має бібліотека ім. Т. Шевченка в Лондоні, де ми його знайшли і починаємо боротьбу за встановлення пам'яті й місця в історії цілого Братства Тарасівців.

Черга на самого Івана Липу. Алеж треба хоча б журналу, в якому можна було б дискутувати над питаннями його ідеалістичної філософії і літератури. Самозрозуміло, журналу більшого розміру, як оці наші скромні сторінки «Світання».

Сьогодні хочемо тільки викрикнути наш жорстокий біль душі. Друкуємо першу, одну єдину сторінку із «Тринадцятьох Притч» Івана Липи:

«Життя було прекрасне, а оточення його жакливе.

По знання поривався дух, а природа була захована від нього.

Любив людей, а вони кидали на нього камінням.

І так він страждав.

Свої страждання списав і пустив у світ.

А коли вмирав, почув присуд із неба: доти не ввійдеш до раю, аж тебе зрозуміє хоч одна душа на світі.

Ходив незнаний між людьми, питав їх. Читали його писання скрізь.

Радів і питав.

Один казав:

— Читаю, бо мені сумно.

— Бо не маю що робити.

— Бо мене то захоплює.

- Бо хочу пізнати життя.
- Бо вивчаю письменство.
- Хочу бути досвідченим.
- Хочу бути мудрим.

І ніхто, ніхто не цікавився, не відчував, не старався зрозуміти саму ту душу, що так багато страждала, пишучи свої твори.

І так ходив може сторіччя.

Уже зневірився.

Уже каюся, що присвятив своє життя для людства. І от прийшла НОВА ЛЮДИНА. Узяла писання і вивчала ДУШУ того, хто написав. Зрозуміла його страждання, його гордість, його пориви і розчарування. І зрозуміла віру душі, і зрозуміла душу.

І піднесла нова людина голову вгору і навіки сплигло БЛАГОСЛОВЕННЯ на неї, бо нема нічого більшого у світі, як зрозуміти людську душу.

(Посмертна нотатка)

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ЕПІГОНИ

Вже впало сім вождів
Біля семи воріт.
Хтось в море опустив
Кривавий сонця щит:
Кривавий день погас
В безоднях наших душ,
І сумнів поміж нас
Вповзає, наче вуж.
Слизький, лукавий гад
Сичить до мене він:
— Вертай полки назад,
Не прирікай на згин.
Не буде слави тим,
Хто взяв від інших стяг.
Не йди шляхом чужим,
Про свій подумай шлях.
Багато гарних міст
І неприступних брам.
Ти переможця хист
Покажеш ліпше там. —

Ну що ж. Нехай цвітуть
Незнані городи.
Мене ніяка путь
Не приведе туди.
Бо перед нами цілЬ
Чорніє та сама.
Своїх шляхів відціль
Ні в кого в нас нема.
Підійме завтра знов
Щита ясного Феб,
І знов проллється кров
На древні мури Теб.
Червона течія
Обмие ноги нам,
І може згину я,
І всі поляжуть там,
Куди нас кличе гнів
І помсти заповіт,
Де впало сім вождів
Біля семи воріт.

Н Е Б О

I.

О, любі дитинства замріяні дні,
Коли так співали околи,
Як видива дивні — на яві і в сні —
І гай заселяли, і поле!

По небу шугали дракони страшні,
Змагалися сили ворожі,
Їх били небесні громи голосні
І янгол ставав на сторожі.

Блукала та химородь* нетрями десь, —
Бо що проти Бога їх сила?!
Ненавидів, гнав її світ наш увесь,
Молитва і дим із кадила.

Солодка ж у Бозі надія була,
Росли почуття невимовні,
Душа поривалась на добрі діла,
На сміливі вчинки жертovní.

Та кольори зблякли... Бо світла наук
Ті закутки нам освітили,
Сказали: дивись — окрім гадів, звірюк —
Нема там «нечистої сили».

А де ж, мовляв, Бог або той Сатана
Живуть — у якому сузір'ї?
Та й Сонечко наше — то зірка одна,
Що мчить, кружиняє в безмір'ї...

І небо — не шата — просторів юга,
Колючі ж — і здалеку! — зорі
Нам кажуть: яснить це матерій снага...
І більше — нічого в просторі.

І все кружиняє — в змаганні, борні
За опал, для тіла поживу.
Знемогле ж паде на шляху, на стерні —
Собою угноїти ниву...

Науко велична! — вдовольнеш нам
І примхи, й пекучу потребу,
Наш розум вузький начиняєш знанням,
Хоч давнє пустошиш нам небо.

Вогонь ти нам студиш, у творчости хіть
(Той холод космічний — не гріє!), —
Та дух наш буяє і прагне — творить...
Єдина ти грієш нас, мріє!

II.

Дарма хизуєшся, науко,
Що ніби нам пустошиш небо, —
Подай от невидючим руку
І нам сити знання потребу...
Хай минється полярне сяйво,
А не — казкові то дракони,
Чи метеорів бликне грайво,
Черкне, впаде в земні кордони...
Алеж та химородь* так рясно
Живе, восіблюється в людях,
І завжди дих її не гаснув,
Але й морозив серце в грудях.
Не раз бо в історичній шквирі
Нечистий янголом з'являвся,
Як вовк (плохий!) в овечій шкірі,
І тріумфально реготався...
Бо гони вже в душі тваринні
Гнобили боговитість духа, —
Звір прокидався це в людині,
Ричав і підшептів тих слухав.
З ясного світ ставав похмурим,
Немов жахка тайнича казка...
І обступав нас обрій — муром,
І вже нам ключ в'язничний брязкав...
Та не страшки ми і не діти,
Нас не лякають заперекі, —
Ми відчуваєм правду й міти.
Не казка нам і світ далекий.
І неба нам не жаль низького,
Дитячої колись уяви,
Хоч струмувала й нам із нього
Та невмирущість творча слави.
Ні, світ безкрай — міліардний! —
Нам так загущує уяву,
Що крик безбожників газардний
Лишень побільшує ту славу! —

Ту славу, ту ясу Творцеві,
Що — з атома аж до Космосу —
Закони дав усім крицеві
І заподіяв край хаосу!..
Науко щира, грянє неба
Ти нам поширюєш велично;
Тієї нам поживи й треба, —
То й духом ми зростаєм вічно!

• Збірна назва «нечистої сили».

Юрій БУРЯКІВЕЦЬ

ПОЛІССЯ

Я розумію Твій смуток, Полісся,
Твій журавлиний під хмарами крик.
Я по болотах проходив, узліссям,
З мавками там жартував водяник.
Шум від соснового бору надходить,
Випиті Охом фіялки до дна.
Сніжні у сонці ридали покрови,
В Край прилітала звитяжна весна.
Стихнуть у багнах роз'ятрені битви,
Злине Желя по зчорнілих шляхах.
Буде кадити в туманах молитви,
Свічку запалить по вбитих синах.
Ім не побачити льону на нивах,
Моху на стріхах похилених хат.
Стали янтарні ліси в переливах,
Мертвим про спокій верхів'я шумлять.
Я розумію Твій смуток, Полісся,
Нашої Долі нев'ялий полин.
В бурях грими, заритай чорноліссям,
Твій із Тобою зажуриться син.

Ж Р И Ц І

Жриці богів піднебесних
В просвіт підводять вогні.
Повінь у вербах воскресне,
Замерехтить на човні.
Легідно Діва покличе
Предків, що будуть на зов

Дударя йти від заріччя,
В цитри вслухатись дібров.
І провіщання іскристо
Злинуть закоханим вслід.
Чим же прикрасить врочистий
Храм, де вощина горить?

Світлана КУЗЬМЕНКО

РОЗКУРКУЛЕНІ

Т. С.

Приїхали. Постукали. Забрали.
І чорний ворон в ніч його повіз.
Біля порога коні вже стояли —
Знайомі коні, впряжені у віз.

Дітей на нього скидали, мов речі —
А коло них вместилася сама.
Тягар чужих провин їй ліг на плечі
І не жаліла холоду зима.

А за селом їх поскидали в полі.
В страху малеча тислася до ніг...
Дивилась в очі невблаганна доля
І сльози тихо зрошували сніг.

Чому? За що? — Даремні всі питання.
Хто викинути з хат мільйони міг? —
По вінця тиша сповнена стражданням
І плями сліз, що розтопили сніг.

Стефа ГАЛИЦЬКА

ЗНАМЕНО

Народ Месії жде нового, — Тоді, либонь, замучить там Одного, із краю чужого, Ще досить не було людям.	Де ж нам шукати знов спонуки? Знялося Світла знамено, Хай Лицаря святого руки Окрилять спраглих душ судно!
А Бога вже вони не просять, Самі ж добрались до небес, Як на землі, так і в космосі, Натворять різних «див-чудес».	Хоч ще «осанна» не лунає, Стопа ж твердішою стає, І правда лине у безкрає, І знамено нам дух кує!

ВОЛОДИМИР

ДВА ДНІ У ЖИТТІ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

(Закінчення)

Загляньмо до інших віршів. Ми вже сподіваємося, що прочитаємо там різні види і фази того самого почування.

У прекрасній мініатюрі «Алябастер» Ольжич змальовує просту дівчину із села, яку він бачить очима майстра-різьбаря із старовинної Еллади. І ось кінець його візії:

*«І дивно знати: десь тепер схиляє
Чоло спокійне дівчина жива,
І світло, що на голову сплива,
Крізь білий мармур цери проступає».* (Ольжич)

І знову у цій темі, здавалося б далекій від продуховлення, бачимо дивне світло внутрішнього горіння, що проступає крізь мармур цери. Ольжич відкрив внутрішнє світло горіння чи просвітлення і це своє пізнання проєкціонує у поетичну візію скульптури і живої людини.

У вірші «Яблуна на горі» стрічаємося з іншою важливою сторінкою того самого відчуття світа у стані святости. Межі особовости дивно поширюються. Так немов би маленьке людське «я» перестало існувати. «Я» тоді немає. Тебе немає, скаже Ольжич.

*«Тебе немає. На траві прибитій
Не буде видно сліду ні на мить,
Як станеш ти угледіти крізь віти
Густу, глибоку і м'яжку блакить».* (Ольжич)

Людина немоз розпливається в космосі. Не можна краще описати цього феномену ніж зробив це Ольжич. На прибитій траві не буде видно нічого із тебе, коли ти потонеш і розпливешся у безмежній блакиті небес.

Що ж, — це знову тільки інша фаза і інший аспект того самого почування.

Усі вірші написані упродовж цих двох знаменних і великих днів у житті Ольжича носять на собі відблиск чи прямий вираз оцього єдиного почування, що заповнило його душу своїм божественним полоном.

Я сказав у моїй праці про це почування, що в такому стані душі людина стрічає своє призначення. У короткому блиску грому мигне перед душею візія її дгарми, візія її власного божественного призначення.

Шевченко побачив себе у такій візії на Сибірі, поміж злочинцями, немов Христа, у терновому вінку. Він питає тоді сам себе: А де ж твої думи, — не нищ їх, хоч за них ти підеш на Сибір. Отак Шевченко вирішив свою долю. Він же міг знищити свої бунтівничі думи. Він міг уникнути своєї долі. Великий дух вибирає її зовсім свідомо і свobodно саме в такому моменті пророчого прозріння і надхнення. Цю свою візію Шевченко виявить у своєму «Сні».

У цих двох днях зустріне свою долю також Ольжич. Ця містична драма розіграється ув одній його поемі, у «Муках Св. Катерини». Ми вже сподіваємося, що це буде щось у роді візії у супроводі надзвичайно сильних емоцій.

*«Як зв'язали Діву Катерину,
Посіпаки в храмі на стіні
Рвали біле тіло, що-хвилину,
Припікали рани на вогні.*

*Оберта вона блакитні очі,
Геть вже повні стримуваних сліз:
Коли так мій Пан Небесний хоче,
Не боюсь я диби, ні коліс». (Ольжич)*

Така картина невинної, благородної жінки, що терпить невимовні муки за нову віру, паде на душу Ольжича, розпалену живим вогнем горючого почуття святости.

Чи треба нагадувати, який комплекс ідей і відчуттів розбудила ця картина в його душі. Чи треба доказувати, що вона стала нагло для Ольжича Символом Великої Матері України, мученої за правду її віри, розп'ятої на колесі, на глум небесам як чортівський виклик катів, як злочин, що кличе про помсту до неба.

Чи колесо розпадеться. Чи вдарить грім із небес. Чи стане-ть ся чудо. Чи вистачить чекати спокійно, аж мученицьке колесо України розпадеться так чудесно, як колесо із легенди про св. Катерину.

Яку відповідь дасть Ольжич поет і Ольжич борець на ці питання?

Його душа нерозривно зв'язана із Мученицею. Про Україну не скаже Олег ані словом у своїй поемі. Це надто святе, надто священне слово, щоб він міг довірити його навіть своєму мистецькому слову. Ні, не тому. Те, що Олег хоче у тій хвилині сказати, те важке його рішення, щоб звучало правдою, можна його висловити тільки... в останній хвилині перед самою смертю.

Це було напевно останнє слово, що його вимовив Олег, умираючи в німецькій катівні.

Він готов умерти за Неї сто разів і кожної хвилини. Він уже раз писав у своїй поемі, що шкодує тільки, що не можна вмирати двічі (Незнаному воякові).

Реакція на візію Мучениці, це відповідь на всі життєві питання, це є основна сила душі Олега, це визначення і вирішення його особистої долі.

Він нагло побачить себе у тій самій картині, у такій самій пробі нової віри, у тому самому храмі ... безрадно і безпомічно прив'язаним до стовпа у темному притворі.

*«При стовпі у темному притворі,
У похмурій келії своїй
Б'юся я в безвихідному горі:
Як би можна полегчити їй».* (Ольжич)

У такому моменті вирішиться доля Олега. У його душі кипить постійний бунт проти невинного страждання Мучениці. Алеж він так само безсилий як і Мучениця, він так само прив'язаний до стовпа і тільки жде своєї черги.

Не маємо досить історичних матеріалів, щоб ствердити — за що німецьке Гестапо замордувало Ольжича. Я чув тільки версію у колах О.У.Н., що Ольжича підозрювали в авторстві брошури, що таврувала німецькі звірства над Українною. Не маємо певности, чи саме Ольжич написав цю брошуру. Але маємо непохитну впевненість, що це Ольжич написав вірш «Муки Св. Катерини», де він викликає небо і пекло, протестуючи цілою душею проти невинного мучеництва Великої Мучениці. За цей протест замучили Ольжича пекельні сили на землі.

Хоч прив'язаний до стовпа, хоч закований у кайдани, Ольжич не зламається, Ольжич не перестане боротися проти насильства над невинною Мученицею.

Що ж зможе він зробити більше, як тільки кривавити свої руки, прообв'юючи розірвати кайдани.

Тоді постане оце рішення ... велике, святе, лицарське рішення, що буде змістом поеми, що буде змістом життя Олега.

Коли немає нічого людського у душі ката Великої Мучениці, Олег спробує промовити до його жорстокости, до його гордості. Це не буде кволе квиління раба, але мужній виклик Святого Лицаря. Він запропонує катові, що прийме сам подвійні муки, щоб звільнили тільки Мученицю із колеса.

Але хто ж цей кат, що до нього звертається Ольжич?

Це той, що сіє пітьму, той, по сіє зло між людьми, той, що проливає праведну і невинну кров. Це Цар Злочину, це Автор Зла. До нього говорить Олег:

*«Ти, що сієш тьму і зло між людьми,
Кров невинну, праведну ллючи,
Шли у двоє всі твої облуди
До мого ложа уночі.
Хай гарцюють по кутах кривляки,
Кров і піт співаючи мені, —
Щоб пустили тільки посіпаки
Катерину Діву на стіні».* (Ольжич)

Яке наївне було б питання, чи справді тріснуло в кусочки мученицьке колесо Св. Катерини в Александрії... Чи справді небеса вмішалися в її муки.

Таке рішення Святого Лицаря розриває не тільки марне колесо тортур Св. Катерини. Від такого рішення дійсно розривається, куди сильніше колесо, на якому мучать Велику Мученицю, ту Єдину і Святу, що за неї Олег прийме муки і мученичу смерть.

І чим була б марна фізична сила потрібна на те, щоб розірвати колесо тортур у порівнянні із цією громовинною потугою, що ось гримить громами священного обурення і гніву в душі Святого Лицаря. Так, небеса вмішуються в людську історію. Чудо dokonується саме в душі лицаря. Людське серце є мужнє і велике. Сила, що розірве колесо, це його виклик пеклу, це зрив до борні на смерть і життя проти Царя Злочину і його земного панування.

Душа розпалена надхненням, груди повні незнаної сили, горло і повіки сповнені слізьми і щастям і... оте безмежне почуття сили, що може протиставитись наймогутнішим тиранам світа... ці гromи лицарського рішення. ця сталь непохитної волі, — це є та божественна сила, що розриває колеса земних тортур, ярем, тюрем і довговічної неволі.

Це є та сила, що здивує тирана і похитне його у його гордині і жорстокості.

Це є та сила, що буде прапором і дороговказом для нації. Не тільки марне колесо розірветься, але впадуть мури величезної тюрми народів.

«Божа благодать, що сходить на прапори народу чи війська, виключаючи кожний сумнів, — це те головне, що вирішує про перемогу...» — так напише Ольжич — член Проводу ОУН у статті п. н. «Українська історична свідомість». Пробоєм 1941 р.

Починаємо розуміти зв'язок цієї поеми не тільки із долею самого Ольжича.

Для накипілої святістю і розпаленої надхненням душі лицаря навіть картина на стіні викличе його повне обурення. При всій неясності, яку залишає поема, де кінчиться візія скомпонована поетом, а де починається правдива візія ясновидця, — є один елемент у

поемі, який носить безсумнівні позначки правдивої візії: — це нагле і несподіване укомпонування себе самого в сюжет образу. Це той факт, що у візії, чи у дивно виразній поетичній інтуїції Ольжич побачив себе прикованим до стовпа у тій самій картині мучеництва.

Той елемент саме я називаю зустріччю із долею. Його відповідь на цю ситуацію називаю сотворенням своєї долі. Здається, що і найтемніший матеріялістичний скептик повинен би цей зв'язок побачити.

Ольжич відповість на те саме питання правдивим і дійсним вирішенням у найбільш дійсній і жорстокій борні, коли то два кати будуть боротися над закованою Мученицею, щоб заволодіти нею для себе.

Ні, ні, ні, не було в історії світа ситуації більш драматичної і трагічної водночас.

Льогенгрін, — Лицар Святого Граля, — що боронить прав покривдженої вдови, приїхав на сцену на білому лебеді немов на легкий турнір, немов тільки на спортовий попис, — але не на справжню борню героя, що стрічає у світі переможну і тріюмфальну силу Насильства і Зла.

Благородний є той бій лицаря на лицарському турнірі і на театральній сцені, де зберігаються всі правила етики і всі приписи турніру. Але як визначити бій прикованої до стовпа жертви, що стрічає віч на віч переможну силу своїх катів. А ці кати вже не борються за те, щоб побороти противника, кинувши його об землю, бо він уже зв'язаний перед ними і не може ніяк боронитися. Борня, що тут ведеться, іде за душу і за духову силу. Чортам потрібний їх тріумф над душею, щоб виправдати чортівську ідеологію, що саме брутальна сила і тільки брутальна сила є найбільшою моральною вартістю на світі. Їм потрібне повзання перед ними духово сильних, щоб доказати, що фізичне насильство є джерелом влади і права на світі.

Як би раз тільки, хоч один раз на світі, їм доказати чином, що це не правда, тоді їх віра в себе самих, їх самовдоволення, їх чортівський тріумф буде захитаний.

Ідейно-моральна непохитність виявляється, отже, дійсною і найдужчою зброєю на світі. До цієї зброї і до такої ідеології сягає Ольжич у цьому моменті свого життя.

Тут Олег вирішив свій шлях. Тут він вирішив, що йому робити, коли побачить Мученицю у найбільш трагічній ситуації в історії людства. В обличчі двох ворогів кожному чортові окремо він кине в зуби ту саму відповідь морально-ідейної непохитності. Як би затінювала колинебудь тінь диявольської хитрости ідеології Макіавеллі чи його епігонів світовідчування чи ідеологію Ольжича, то

слід ствердити, що в цьому моменті ця тінь мусіла б остаточно розв'язатися. Ольжич не покориться брутальній силі ані не визнає, що насильство є джерелом права чи правди. Коли б він вірив, що в житті перемагає виключно брутальна сила і що немає ніякої моралі, крім бандитського права насильства, чому ж тоді лізти чортові в зуби? Як має Чорт силу, хай мучить Чорт Мученицю; яке діло до цього переходим, що проходять попри картину намальовану на стіні? От і все — картина на стіні чи із дійсності. Чого зворушуватися?

Рішення Олега є питанням ідеології і віри. Тільки найчистіший ідеалізм і посвята Лицаря могли подиктувати йому його поставу і його вчинок. Учинок Ольжича не був для нього предметом хитання чи сумніву. Він не просить Бога навіть, щоб відвернув від нього чашу його великомучеництва. Він не відкидає своєї борні разом із усіма священними ідеалами його життя і душі. Постави і ідеологія святого лицарства так органічно спаяна із його душею, що на хитання немає там місця. Не буде там місця на хитання і під час його дійсних тортур у німецькій катівні. Те, що він пише, є правдою. Саме тому йому дано переживати в цих двох днях надхнення святости. Це благородне почуття не дається ані жулікові ані бандитові. Воно дається людині, що справді досягнула безособової чистоти своєї дії. Присутність цього почуття в людській душі є само для себе доказом її святости.

Льогенгрін, Парсифаль, Арджунна чи Князь Незламний не могли б прийняти кращого рішення, як би побачили той сам образ Великої Мучениці, що його носив у своїй душі Олег.

Алеж ці постаті це — тільки людські ідеали. Це герої на сцені або в уяві поета.

Святий Лицар Олег це дійсна дійсність української національної епопеї, написаної кров'ю мільйонів Лицарів.

Борня Олега стається фрагментом великого космічного бою Ясного Лицаря Сонця проти Царя Зла і Темряви.

Олег творить свою власну ідеологію і живе нею і для неї. Цій ідеології дає він вислів у своїй поезії. Саме це я мав на увазі, коли говорив про органічну єдність Ольжича — поета і Ольжича — члена Проводу ОУН. Він не перекладав програмові штампи на мову своєї поезії. Він сам писав нову і кращу програму ОУН у своїй поезії. І цю свою власну поезію він здійснював ув ОУН. Він не перекладав публіцистики на мову поезії, але він перекладав свою поезію на мову своїх чинів. Із мови своїх чинів і своєї духової правди він писав потім програму ОУН. Ця ділянка вимагає однак окремого досліджу, що виходить поза намічені межі цієї праці.

Олег викликав на борню ціле пекло. Відважно і героїчно стає

на прою проти Царя Зла і Темряви. Та сама постава характеризує борню Шевченка. Найтяжчі питання онтології і есхатології в'яжуться із питанням Зла. Тут не можемо їх навіть заторкнути.

Олег не був Ілюмінатом. Він не знав ані правдивого імені Автора Зла ані його природи. Тим більше треба дивуватися, що відповідь пекла прийшла так хутко. Три роки це дуже короткий час у езотеричній магії. Цей дивний факт дається пояснити тільки величезною силою бойової святости Лицаря Олега. Його душа була вільна від кармічних обтяжень. Навпаки, він мав за собою величезний скарб кармічної сили добра. Він здійснював чисту дгарму.

Не довелося довго ждати на відповідь пекла.

Бій настав...

Не знаємо докладно, як виглядали тортури Олега. Що саме хотіли добути від нього його кати. На яку потрібну їм службу хотіли зламати духа Олега. Знаємо напевно, що навіть прикований до стовпа, навіть у кайданах, навіть під найбільш жорстокими тортурами він ніколи не припинив своєї борні проти Насильства і Кривди над Великою Мученицею. Знаємо понад всякий сумнів, що вся препотужна сила сталі, заліза, вогню, бомб і армій не була в силі зламати найсильнішої на світі Сили Духа Святого Лицаря.

Його принесли на келію ще живим. Тут кривляки спивали йому кров і піт, як він це предвидів у своїй поемі.

Так помер Святий Лицар Олег.

Але від цієї смерти затріщали в'язання колеса, що на ньому мучать Україну.

Це колесо розсиплеться в дрізки.

Це був останній, шалений штурм Святого Лицаря Олега на найвищу Вежу Духовости:

Він цю Вежу здобув.

«О, вірте, всі мури земного впадуть,

Як серце обернеш у сурму.

Найвищі бо вежі духовости ждуть

Твого шаленого штурму» (Ольжич).

Галя МАЗУРЕНКО

Порохи обдмухую санскрита.

Оживає літера колюча.

В пір'ях — зорі! В свічах — самоцвіті!

Я святкую свято якнайлучше,

Підіймаючи повстання й заколоти,

Помилки нехай мені пробачать, —

Примирюся з тими, що десь потім

Все життя на слово «Ом» затратую!

Василь ПАЧОВСЬКИЙ

КНЯЗЬ ЛЯБОРЕЦЬ

Міт Срібної Землі

Присвячено о. Августинові Волошинові

ПЕРША ПІСНЯ

1.

Місяць світить у Карпатах,
А Ляборець річка грає
По каміннях — поколінням,
Про їх князя повідає
Казку дивну на весь світ:
Було тому тисяч літ...

Тому тисяч літ з горою
Князь Ляборець з Ужгороду
Раз Дунаєм плив у гості
До царя до Царгороду:
А вернувся мов не князь —
Взяла нудь його якась!

І не видить, як чудово
Світіть наші сині гори —
І не чує, як клеочуть
Срібні води в темні звори —
Ходить блудить день і ніч
І тікає з людських віч.

А в нас в горах на Купайла
Зорі світіть, місяць сяє,
Дишуть зілля, пахнуть цвіти,
Гора Зелемин іграє,
Наче золотом горить —
Хто се їде? — кінь біжить!

Князь Ляборець в срібній зброї
Йде під гору, сам душею!
Ах, як світіть йому очі,
Цілий молиться під нею,
А капище в вершині
Ціле топиться в огні.

Дажбог ясний наче сонце
Об'явився в нім і сяє,
Йде, ступає і підносить
Йому перстень, що палає
Гейби папоротин цвіт —
Верже слово, мов граніт:

«Не завидуй Грекам скарбів,
Масш перстень, що покаже
Тобі скарби гір високих
І відгонить плем'я враже
Од срібної землі —
Жаром скритим у скалі!»

І вложив йому на палець
Ясний перстень з огнецвітом,
А де впаде його світло —
Там заблісне різноцвітом
Срібло, золото, сіль землі,
Скарб заклятий у скалі.

А Бог каже: так отвориш
Усі скарби у Карпатах —
Буде нарід твій щасливий,
Буде жити у палатах,
Буде славний на весь світ,
Тільки тям той заповіт:

Лиш на одну гору Пікуй
Ти не смій, ні твої діти
Йти з перстеном бога Сонця...
Там одурять тебе цвіти,
Там є тайна! — не питай,
Там є людській думці край!»

Мов Перун те слово кинув,
Дощ ударив, грім заблиснув —
Дажбог з очей навик згинув.
Ані словом князь не писнув.
«Що за тайна?» — думці край?!»
Гомін в горах крикнув: рай!

Зорі світять, місяць сяє,
Їде князь із огнецвітом —
З його світла з гір стріляє
Дивним блиском різноцвітом
Скарб за скарбом серед гір —
Мов розсипало тьму зір!

2.

Ой, на борах непрохідних
І на горах, на високих
Князь Ляборець ставить царство
Для Хорватів вірлооких,
За верхами синіх гір
Ставить трудом архитвір.

Об'їджає кожна хижу
І всіх людей переймає,
Учить, як любити землю,
Що великі скарби має;
Вчить, як потом на чолі
Їх здобути з-під землі.

Так осушує всі багна
І корчує ліс на горах,
Засіває доли збіжжям,
І вино садить на зворах,
Добуває з камня сіль,
Люд стягає з руських піль.

Після кожної роботи
Вийме перстень з огнецвітом —
На читавім, новім полі
Блиснуть скарби самоцвітом,
Роздає їх поміж люд —
Ось вам плата за ваш труд!

Срібна Земля зароїлась
Від народу з Закарпаття.
Всюди ситно і прибитно,
Всі щасливі, всі як браття.
Всі хіснуть у хвалі
Скарби Срібної Землі.

В горах ставить храм Дажбога,
Де явивсь на Зелемині;
Там святиня із мармору
Світить на всі гори сині
Злотоверхом круглих бань,
Коли сонце кине грань.

Око золоте Дажбога
Всіх над вівтаром вітає,
А склепіння синє в звіздах
Вікнами з кришталю грає —
Срібні сохи в зводах крил
Рвуть у небо в млі кадил.

В літа свято на Купайла
Там народ приносить в дарі
Вина, злото і пшеницю
І складає на вівтарі —
Грають гуслі до пісень
Про святий Дажбога день.

А у ніч святу на горах
Горять ватри сонць в колеса,
Скачуть пари кривим танцем
І пускають вінці в плеса:
Хто до любови, хто ні? —
І вінчаються в огні.

А на свято Корочуна
В Ужгороді стяги мають,
Князь вітає гостей з краю,
У палаті світла грають,
В злотих стінах з тисяч свіч
Зустрічають святу ніч.

Там старці з верстов' народу
Йдуть до князя з колядою,
З ним сідають до вечері,
Йде дванадцять страв чергою,
Ллються вина з срібних чаш:
Многа літа, князю наш!

Многа літа! — спів лунає,
Князь кутю кидає в стелю,
А всі люди колядують
Про Дажбога у «веселю»,
Як велика ти єси
Земле Срібная краси!

(Продовження — в наступному числі)

Зелемин (1307 м.) — гора в Карпатах на півн. захід від Верещького провалля.

Капище — рід святині під деревом на честь богів.

Пікуй (1405 м.) — гора коло Зелемина, знана в повір'ї як гора дурманливих квітів і оселі богів.

Читавий — великий, значний.

Корочун — свято в найкоротший день, сьогоднішнє Різдво.

Р. ВОЛОДИМИР

ДО ЯРИЛА-ПЕРЕМОЖЦЯ В ГОСТІ

(билина в прозі)

Поганий дідуган-морозисько Коструб позаздрив моторному молодцеві Данові — Свароговому улюбленцеві, вродливої нареченої Маї; а що вже не терпів зухвальця за його принагідні кпини із себе, то й не сказати.

— Постривай, я ще завдам тобі чосу, ледащо Данчику — відгрожувався. Вийшов якось за сумерків на висоти. — Піду — думає, до всемогутнього Сварога на скаргу. — Він мені це, й він мені те — добившись цілі, обурюється Коструб. — А в тебе, відомо, в яких великих ласках цей Дан.

— За його ж вірність і відданість нам — з гідністю зазначив Сварог.

— Не штука прикидатись вірним, коли обдаровують усіляким добром — повів ехидно Коструб — а ти поставив би його на пробу... У тому, е-ге, й я послужити готов... От тільки звели віддати гультя під мою опіку, хай і на часок, не більше, щоб мені трохи його провчити, а то дуже гороїжиться... Ти ж уже під цю пору стримався б трохи із своїми щедротами. Е-ге, згадаєш моє слово — Дан тоді не такої втне.

— Он як, ну що ж, нехай буде і так; випробовуй, та міру знай — погодився Сварог.

Коструб на radoшах подався геть у свої похмурі долини. Згодом — як потисне студінню, як метне сніговією! Зразу запряг до дебелих саней свою бабу, Костенюку-зиму, а сам вчепився під крила приклоненому в той час до морогу з утоми Стрибогові; неси, мовляв, хоч чи не хоч, куди мені треба. Ну, й таке враз пішло, що й не описати! Крамола, поголовна гризня-колотнеча, зчинились, ось що. Костенюччині діти — Завірюха, Холод і Приморозки-близнюки все то норовлять на саях та бешкетують, аж перина ходором заходила: пір'я-снігу, що світу не видно! І Костенюці не в лад — то, багорів тормозить, то на старого ремствує — чого тобі туди? Стрибог же напинає всі сили. Боресм виє-шаленіє, поки не скине із себе осоружного реп'яха — вражого Мороза, та й не повіється у свояси. Ачей нищої витівки Кострубові ніколи не забуде.

На шлях, один по одному, виходять Кострубові браття — Грудень, Січень і Лютий; слухняні наказам старшого, всі дороги твердо вимощують, вапном вибілюють, через річки, стави й озера льодові мости перекидають. Аби братові скоріше до його мети... Отак прибиває невдовзі злий Коструб із своїм бентежним почтом до розмальованих хоромів господаря Дана. У цього ж неабиякий черговий празник — весілля, не що. Тисові столи вгинаються від медів, пасок і колачів, на покутті снопи пшениці і всякої пашниці, долівки м'яко дідухом вистелені — ще від Коляди таке там бенкетування, гостям повсякчас раді у щасливій оселі. Люди досхочу вгощаються, молода ж пара одне на одного не надивиться: Мая бо з Даном на цей раз разом, то вже собою не натішаться.

Коли цього ж року на Купала спалахнули великі вогні й парубки за всі часи наскакались через багаття, то вище всіх стрибав Дан — і таки завоював собі прихильність і почуття Маї. Незрівняної з-поміж усіх щокращих дівчат, чорноокої й русокої Маї! В на-вечір'я сплітали гуртом вінки, тоді на воду пускали... Хвала тобі, Ладо, їхні зійшлися! — Чиї ж вінки зйдуться, ті ж і поберуться. — Купальна ніч застала спочатку закоханих у збурених хвилях потоку, перегода ж напоїла їх невиданими чарами: у веселому товаристві вибралися за цілющим зіллям, опісля ж удвох відбилися шукати квіту папороті. І справді знайшли свій скарб, цінніший від будь-чого на світі.

Отож, сьогодні здійснюють тогочасну обітницю, дану після не-проспаної, завороженої ночі світлому Хорсові; він бо перший, в оре-олі переможного дня, благословляв палко почате подружжя. А що зав'язалось під зичливим поглядом Хорса з-поза багряних обріїв сві-танку, тому в гаразді бувати. Адже й досі їхньому щастю меж не-має! Ласкаві до них боги — і потужний Перун, і добрячий Дажбог, і щедрий Велес: один силу-здоров'я вселяє, другий теплом-долею

гріє, третій добробутом-достатками наділяє. Вдячні молодята правлять усім добродіям урочисті нічні служби; там же, на негаснім Перуновім огнищі, під священним дубом в діброві складають пожертви теж і своєму особливому опікунові, вогненно-предковичному Сварогові. — Доброчинцю наш невтомний, Свароже шановний! — виголошували повагом після кожної служби.

Що не говори, жити було напрочуд гарно, поки не вдерся клятий Коструб у їхню ясну, простору господу. Тож тоді зразу стемніло, дух заморозило... А там, накинуплась Пропасниця, поналазили Нужда з Потерчатами і Злиднями, заглянула у вічі Мара. Обложив морозом, закував льодом загороду Коструб. Хоробро відбивається Дан, доки снаги стає, сповидно слабне, а все ж ні слова докору Сварогові не почути від нього. Чує, огортає неміч, хутко кров у жилах прохолоне, а тоді — пропадай. Домівкою щолиш Сум із своїми жалісливими подругами — Желею, Кариною, Сивою, походжають, на всі боки закликають:

— *Киш, киш...*

Смерте, смерте, іди на ліси,

Йди на безвість, ген на море,

І ти, морозе, великий і лисий,

Не приходи до нас із своєї комори...

Отоді заметушились по кутках житла Домовики, прибули до своїх господарів з порадою: тут хіба одна спочутлива мати Лада порятує. Так і бути — упала прекрасна Мая навколішки, до самої землі припала, заголосила: Ладо, Ладо, Ладо, подай нам відряду...

Не завела Лада, порадила їх: Поспішайте як-стій до дядька Ярила, на мороз в нього рада є — жердка і вила.

Оце ж і прийшов порятунок у найбільшій потребі. Знечев'я, хильцем, викрадаються Дан і Мая з терему, і — поминай, як звали. Поніс їх прудкий Стрибог на своєму могутньому хребті. Що скок — то понад бір, що другий — понад гори й долини. Отак, хоч би і в вирій...

— Цур тобі й пек!.. Мара б тебе побрала! — все відпекувались новоженці по дорозі, і вже вони в сивій далині від побілілого з несподіванки, занімілого із пересердя Коструба.

Проте, обмежений уже час його володіння. За обріями лунко згуркотів грізний Перун, нагнав смертельного страху знесиленому від надмірних зусиль родові Зими. Отже пригнались Дан і Мая в пороги привітного газди Ярила:

— *Ярило, вставай,*

Ворота відчиняй,

Росу напускай

І земельку вкрашай.

На теплесеньке літо,

На буйнесеньке жито —

Колосисте,

Щозернисте...

*Хай не буде біди більш, ні горя,
Всій громаді на щастя, здоров'я!*

Виходить із хати заспаний Ярило, повів довгим, заклопотаним поглядом, позіхнув, тоді завернуv у сiни, виніс запалену жердку, вила й мiтлу та й подався на задубіле лоно природи. То проколює люди на водах, то змiтає сніги з гір і полів. А далі почав і запліднювати розморожену яру землю. До його пильних робіт приєднуються три рухливі брати — Березень, Квітень і Травень — і вже віє з левад, ярів і балок пахучим подихом, стелиться суходолом зелений килим.

Якраз на Дажбожий празник приволочили свавільні русалки й мавки з довкілних водоймищ і трясовин пів-живого Коструба й у насмішках завели над ним хорівідну веснянку:

— Ач, який він безсилий — страхопуд остогидлий...

*Ану, Кострубе, кріпись,
Буде мiць, до нас заберись...
Найкращу вибирай,
Під вінець ставай!*

Інші й собі передражнюють: — Ходи, ходи, Кострубоньку,
Стану з тобов до слюбоньку...

А втім, Сварогів висланець, Дажбог, надто палючими променями разить, Коструб корчиться, щораз більш у землю западається, в'ється в останніх судорогах, тане, неминуча загибель на нього приходить. Дан, як рідко коли, попав у задуму, либонь заносить богам за спасення подяку. Мая з дівчатами втішно ховають злющого небіжчика, рівно притоптують могилу ніжками, приплескують рученьками, приспівують:

*— Лежи, лежи, щоб не встав
І зі світу геть пропає!
Згинь, пропади!*

З черги, наскочили розсміяні цокотухи на задуманого легіня Дана, закутилися вколо, загомоніли райдужно:

*— Ой Данчику, Білоданчику,
Пливи, пливи по Дунайчику,
Росплети русу косу,
Візьмися за підбоки,
Покажи свої підскоки...*

І ось весна завітчана до них виходить; Ярило, великий чудотворець, воскресив із мертвих.

Гейс, 30 січня 1969 Р. Б.

Лариса МУРОВИЧ

ВРЯТОВАНІ ПЕРЛИНИ

Ми без Лади не можемо жити,
І без мавок, купальських вогнів, —
У трипільських спіралях укритий
Ще не зверстаний шлях прабатьків.

Хоч узвар, що сповняє баклагу,
Не досказує їхніх думок,
Ми п'ємо й, відчуваючи спрагу,
Скрізь шукаємо правди стежок.

Де ж та правда? Чи ж можна не знати,
Що неправда скувала ярмом?
Не смутнись уже, Ладо-Праматі,
Вчуй воскреслих ор'янів псалом!

А тому, що коштовні перлини
Нам ординці втопили в Дніпрі,
Їх підносимо на верховини, —
Хай блищать у світання порі!

1967

НАПЕРЕДОДНІ

Хто ж там на конях — цок-цок — гасає?
Лицарі — амазонки чей!
Що ж вони крешуть в пітьми безкрає?
Іскри вогню святого, гей!

Де ж вороні їх несуть шляхами?
(Швидше, цок-цок, швидше, цок-цок!)
До Золотої древньої Брамі!
Іскри, іскри в простір — щокрок!

Ось амазонкам уплівся в коси
Мерехт вогненний, мов зацвів,
Дзенькіт стрепен і списів розносить
Лицарів цих любов і гнів!

«Вже недалеко мета маршруту»
(Ім командир зміцняє дух);
За частоколами міста чути
Передреволюційний рух.
Хоч вхід вартує Змій стоголовий,
Хтось підіймає Сонця стяг, —
Буде, гей, буде із жертви крові
Свято Весни!.. Цок-цок-цок! І — змаг!..

1964

М. ЕЛЛІНСЬКИЙ

ЕТОС ЧЕСТИ

Етос чести по своїй суті — лицарський. Лицарство в старовину розвивало високе почуття чести. Воно вчило міряти вартість життя мірилом моральних цінностей, прищеплювало свідомість того, що честь становить цінність, за яку, коли треба, слід віддати життя. Етос чести пустив коріння вглиб у тих народів, які на протязі своєї історії дали із себе лицарський стан. Стан цей оформлював не тільки етос становий, але й етос нації.

Процес закріплення етосу чести у Київській Державі можемо простежити по пам'ятках українського письменства. Як лицарство середньовічної Західної Європи, так і наша княжа дружина виховувала тип «лицаря без страху й догани». «Слово о полку Ігоревім» вирізняє в лицарському етосі княжої дружини чотири моменти: а) лицарі-дружинники «шукають собі чести, а князеві слави»; б) вони не вродились кривду терпіти, як каже там про «Олегове гніздо хоробре»; в) їхній меч служить цілій Землі-Державі; г) вони воліють смерть, ніж ганьбу неволі.

У пізніших віках етос козацький розвиває ті самі засади. Козацьке лицарство мало свій не списаний на папері, але в житті з усією суворістю й послідовністю застосований кодекс чести. Факт цей засвідчують чужинці: Козацьке військо — як занотував італієць Гамберіні 1584 р. — «жадібне більше слави, ніж наживи, готове на всяку небезпеку». За словами французького інженера Бойляна (XVI стор.), «козаки страшенно люблять свободу; смерть вважають кращою за рабство» (В. Січинський: «Чужинці про Україну», стор. 22 і 32, вид. 5, Авгсбург, 1946).

Честь здобувається зусиллями, ділами, її треба собі заслужити. Вона зв'язана із пошаною з боку оточення, громади, суспільства.

Але справжнє почуття честі базується передусім на самопошані, на переконанні з боку того, хто втішається честю, що він платить чистим золотом, а не фальшивою монетою. Панько Куліш, що глибоко проникнув у козацьку психіку, дав незрівняні зразки козацького етосу честі в «Чорній Раді», в особах низовця Кирила Тура і представників городового козацтва, Якимом Сомком й полковником Шрамом. Кирило Тур має, щоправда, подоби шибайголови-характерника — і таким його знають ті, хто не вміє читати в душі, — але за такою подобою приховується поважне, навіть суворе обличчя лицаря, що не один раз важив життям, рятуючи бойових товаришів, що готов був віддати життя за Сомком, розумного й чесного провідника, який мав на меті об'єднати Україну, і до цієї мети прямував, не кривлячи душі. Одне, Сомком, як справжній лицар, не прийняв його пожертви, кажучи: «Чужою смертю волі купувати не хочу». Кирило Тур високо оцінює козацький етос честі: «В нас, — каже він, — честь і слава, військова справа, щоб і сама себе на сміх не давала і ворога під ноги топтала». Про славу думає лицар, а не про те, щоб ціла була голова на плечах.

На прапорі лицарів честі видніло гасло:

*«За честь, за славу, за братерство,
За волю України»* (Т. Шевченко: «Гоголю»).

Найважче для лицаря честі було почуття ганьби неволі. Тим то козаки-невольники молять Бога:

<i>«О милий Боже України, Не дай пропасти на чужині В неволі вольним козакам! І сором тут, і сором там — Вставай з чужої домовини,</i>	<i>На суд Твій праведний прийти, В залізі руки принести І перед всіма у кайданах Стать козакові! (Т. Шевченко: «Гамалія»).</i>
--	--

Коли нарід, що має достатньою мірою розвинутий етос честі, попаде в рабську залежність від сусіда, для якого етос честі є чужим і який знає тільки брутальну силу, тоді його етос мусить бути виставлений на важке випробування. Діють бо всі сили розкладу, які мають на меті викоренити його зі сфери почуття, мислі й волі підкореного народу, починаючи від розкладу його провідної верстви. Може наступити дивовижна дегенерація моральних почуттів, насамперед знидіння, а то й зник почуття ганьби неволі. Спостерігав це явище Шевченко, тавруючи «спадкоємців козацької слави» словами:

*«Раби, підніжки, грязь Москви
Варшавське сміття»...
або: «Всі оглухли, похилились
В кайданах».*

В обставинах неволі вирощується комплекс національної неповновартості. Фантазмагоричну спробу вирватися із того комплексу рабських почуттів зобразив Іван Франко в поемі «Похорон», вивівши в особі Мирона провідника народу, що підіймає «люди закутий» до повстання «на кривдників відвічних», але побачивши, як глибоко закоренилися в масі того люду «плебейські інстинкти», вирощені віковою неволею, зраджує повстанців, кидаючи їх на поталу, на смерть, гадаючи, що їх героїчна смерть переродить нащадків, даючи їм приклад героїзму.

Міркування Мирона, витончені гострим лезом силогізмів, мають якусь переконливу силу, а проте, вони межують із шалом людини, що заплуталась у тенетах зневіри.

Леся Українка теж пізнала отруту зневіри й розпачу. Бачачи перед собою непорушну, здавалося б, «тюремну стіну», мури неволі, вона викидає із зболілої душі страшні своїм змістом слова:

*«О горе нам усім! Хай гине честь, сумління,
Аби упала ся тюремная стіна!»*

На щастя, не маємо тут справи з міркуваннями мораліста на тему: можна чи можна застосовувати нечесні засоби в боротьбі з нечесним ворогом, чи не можна пожертвувати честю для великої мети. Наша велика поетка не має на думці пропагувати т. зв. валенродизм (див. «Конрад Валенрод» А. Міцкевича). У словах Лесі Українки вчувається крик пораненої душі, крик розпачу, тим то вона й назвала свою поезію «Хвилина розпачу». Такий саме розпачливий крик залунав в охопленій пожежею та руїною Трої з уст подоланих троянців: «Єдиний рятуюнок для подоланих — покинути всяку надію на рятуюнок». (Вергілій, Енеїда, II, 354).

Перед лицем ворога, що не знає етосу честі, поетка молить Бога:

«Пошли нам, Боже, чесних ворогів»,
бо страшний передусім той ворог, який не має почуття лицарської пошани до тих, кому «вибито шаблю з рук», як кажуть запорожці в «Соборі» О. Гончара.

Гостро відчував занепад національного етосу честі Є. Маланюк:

*«Міцна, як смерть, Твоя (Україно) в'язниця...
А тут все тіло пражить сором»* («Псалми степу»).

*«Ні життя, ні смерті,
Довгий сон вікової отрути»* («Полин»).

Його жахає розпаношене безчестя зради:
«Затихло все під зимним чадом зрад» («Поліття»).

А чи молодші й наймолодші поети й письменники наші відчують гостроту проблеми етосу честі?

Варто відмітити, що студент Микола Баглай у повісті «Собор» О. Гончара висловлює переконання, що саме українські матері стоять на сторожі національного етосу честі, успадкованого від попередніх поколінь, які вміли виховувати «людей з криці»: «Матері — каже він — у спадок передають нам почуття честі, гідності, волелюбства — це ж чогось варто!»

Але водночас чуємо й тривожні голоси. Василь Симоненко вибухає шевченківським гнівом та обуренням на моральне отупіння людей, що перестали відрізняти добро від зла, на підлість, брехливість, безчестя, зраду, на запроданство: «Прокляття і зайдам, і запроданцям Твоїм (Україно)!» («О земле з переораним чолом»).

Вінграновський задихається серед зміщаненого суспільства, тавруючи «душі гарбузові» і «рабську кров безкровну». Він переживає, здається, подібну розпачливу хвилину, як Леся Українка:

«У розпачну хвилину

гриз я землю з болю у гаю» («Сто поезій», 66).

Іван Драч не «вулканиться», як Вінграновський, але все ж і він суворо оцінює моральну вартість сучасної людини взагалі (ми не здивувалися б, якби він мав на увазі передусім українську людину):

«Таж з глини — вся земля, таж з глини вся людина,

Невже її, плитку, перемісити всю

...Занурюй кулаки в її ядучу душу,

Їй поперек ламай, прасуй її хребта...

...Тож тільки глина є — ще все на світі голо,

Тож тільки глина є — людини ще нема».

(«Баляди буднів», стор. 9, Київ, 1967).

«Людини ще нема»! А чи поети-візіонери зуміють надхнути українську людину творчою візією високого етосу?

Любов ЗАБАШТА

Одвернись від мене, слово,

Коли думка мов полова:

Вітер дуне і розвіє,

Зерна правди не посіє.

Пригорнись до мене, слово,

Коли ти впадеш грозово,

І чийсь запалиш груди,

І підеш гулять між люди.

Будь кресалом і оралом,

Проти ворога забралом,

Будь і сповіддю, й клятьбою,

Просто — долею людською.

Віра РІЧ

В ДУМКАХ НАД ПОЖОВКЛИМИ СТОРІНКАМИ

Ранком я вивчала старинні статuti,
Надвечір — отців-пустинників забутих...

І пил і шкіра книг моїх — золотосайні,
Мов крокусу пилок; важкі ж вони як пообіддя,
А втомливі — що вечорів безсильний гнів:
То ж кожна порошок в році, кожен том — тортури!
Дивлюсь на вікна — матриці перлин, на них заслони,
І ті все міняться до світла золотом.

*«В багнищах Новгороду більш не буде замків,
Ні наших, ані ваших»,* бо Руотсі-велет
І той четвертий з-поміж русичів стоять за мир,
Повноту, за повноту миру.
*А хто ж підійметься на руйнування вдень,
Чи до повстань опівночі, на півдні або сході?*

Он плями на пергамені листків —
Років сліди; пошарпані ж картки про міль свідкують,
А багор на завісах книг — це тільки ржа...

Тут люди посадили зерна розуму,
Тут вірші я сплела для пальмових кошів...

Проте, а вже ж хвала війні — без неї!

(Перекл. з англ. Р. Кухар)

Гая МАЗУРЕНКО

СЛОВО УЧИТЕЛЯ

«Час від часу тихенько глянь в небо
Блакитне, те, що слід боготворити!»
Роздумую. Читаю. Заглядаю в себе:
Закрите. «Сховане знайдеш», повчає Учитель,
«Як промовчиш і то не раз, де міг судити,
Не поспішай. Нещастя і невдачі
Приходять не спроста настирливо й чудно.
Радій. Нехай душа твоя скорбить і плаче,
А ти всміхайся тим, кому жить трудно.
Минеться іспит і всміхнеться вдача!»

Вол. ШЕЛЕСТ
Ватерлю, Канада

ІГОР КАЧУРОВСЬКИЙ — ПОЕТ, ПРОЗАІК, ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ

Ім'я Ігоря Качуровського появилось в українській еміграційній літературі незабаром у перших роках повоєнної декади. Появилось в повному звучанні без усяких тоді таких популярних додатків: «молодий», «надійний початківець», «учень» такого чи іншого відомого вже майстра. Біля імені І. Качуровського таких додатків не ставилося. Не давалося йому ніяких вступних рекомендацій, бо критика вже при першому знайомстві з його творчістю відчула, що в його особі криється неабияка творча сила, і тому поставилася до його творчості як до творчості зрілого поета — знавця поетичної строфіки та інших секретів поезії, які не даються легко кожному смертному.

1948 р. у Зальцбурзі Качуровський опублікував збірку своїх поезій «Над світлим джерелом», у якій на 84-х сторінках зібрав гарні, добірні в естетичному розумінні поезії. Ті поезії — це свого роду віршовані розмови автора із самим собою про події недавньої війни, про трагічну долю людей, пхнутих війною з батьківщини, ліричні роздумування, висловлені в різноманітній гамі почуттєвих відтінків, у кольориті справжніх мистецьких образів: прощання перед відходом у невідомі країни, мандри, спогади про рідні місця, про молодість, що відцвіла, пригоди на чужих роздоріжжях, філософічні міркування над примхами доби, власної долі та долі інших.

До поетичних образів Качуровський уміло достосовує поетичну лексику. Там де мова про відомі всім події, поет простими словами замикає думку в римовані рядки — дає можливість читачеві легко сприймати образи, домальовувати їх у своїй уяві, доповнюючими деталями з особистого пережиття, снувати порівняльні асоціації. Поет спокійно стверджує невідрадний стан ситуації, у якій важко передбачити дальші її наслідки, бо все перебуває в хаотичному русі серед лиховісно напруженої атмосфери:

*Про що журитись? Все твоє майно —
Стара валізка на чужому возі.
Ти все лишив або згубив давно
Десь на дорозі.
...Нема думок, замерли почуття,
І на душі холодна порожнеча.
Здається, ніби все твоє життя —
Це тільки втеча.*

Образ типовий для поезії тих часів, коли настрої не тільки насичував зміст, але й домінував над поетичною формою вислову. Переживання поета — це збірні переживання маси поетових земляків, на долі яких відбилися сліди соціально-національного катаклізму. Щоб заторгнути натягнену струну психологічних збудників — не треба багато слів. Це добре розуміє поет, коли звертається до себе у формі вислову скерованого до другої особи «ти», знаючи, що це «ти» має значення загального, що пережите поетом особисте може сприйматись як збірне біографічне великої маси стривожених війною людей.

Качуровський має дар спостерігати також і окремі явища виїняткової дійсності, на які не кожний звертає увагу. Наприклад, він для характеристики морально-разючих зламів нашої доби добирає влучні й багатомовні контрасти, що говорять самі за себе.

*Нова доба стира сліди карбовані
Старих культур на вежах і на банях.
На вулиці — дівчата розмальовані,
Широкоплечі, в чоловічих штанах...*

*А в храмі пусто. Над книжками схилені
Лише самотні дві чи три бабусі.*

Вулиця і порожні храми — контрасти глибокого філософічного значення. У їхньому зіставленні вже виявляється вся проблематична складність нашого часу. Це дві супротивні позиції світоглядних розмежувань: вулиця, де в моторошному галасі народжуються і вмирають короткохвильні ідеї, моди, стилі, де «мораль заперечується поточною практикою»; а з другого боку — спорожнілі храми, де в повільному скапуванні воску із свічок символічно карбується спокійний ритм вічності.

У збірці зустрічається й чиста лірика «світлої казки темної ночі» — мариво прекрасної уяви, вияв чистої краси:

*Я ж бо знаю: пусто в алеї,
Непорушність, спокій на схилі,
Вже закрились срібні лілеї,
Вже заснули лебеді білі.
Я ж бо знаю: поруч зі мною
Лише вечір, тиша і літо.
Не існує над глибиною
Те, що нею ніби відбито.*

Поет ніби тут забуває про навколишню дійсність. Він замикається у своєму уявному поетичному світі, як той Перебендя на відлюдді, щоб вести мову про щось інше, незмінне навіть у часах лихоліття — про природню чарівну картину зарослого лілями спо-

кійного плеса.

Приїхавши до Аргентини, І. Качуровський збільшив свій життєвий шлях і милями географічного простору, і додатковим досвідом, і поширеними обріями світосприймання. Разом із цим він дов'язав до свого віку кілька років, насичених новими враженнями. В Аргентині — країні крислатих пальм, палкого сонця, темпераментної музики і такої ж вдачі її мешканців, для людини-поета, що з правами емігранта прибула з північних сторін екватора — дійсність висунула багато нових картин, багато парадоксів, додала нових барв до палітри поета. Але доля й далі залишалася невблаганною. На порядку денному стояла проблема невідкладної боротьби за існування. Качуровський іде на фізичну працю. Косячи бур'ян по обабіччю залізничного насипу, він повторяє сам собі, що життя:

Не для тих, хто знемігся і духом ослаб.

Не для тих, хто у роздумі став серед шляху...

Працюючи фізично та заробляючи на прожиток, він одночасно знаходить хвилини для своєї поетичної творчості. З-під пера його одна за другою виходять все нові поезії, що згодом появляються черговою поетичною збіркою під назвою «В далекій 'гавані». На обкладинці збірки в замкненому колі зображено південний краєвид, що вже з першого погляду свідчить про те, на якому тлі мають розкриватися поетичні мотиви. Збірка починається віршем «Поворот Брана», побудованим на переказі про ірландського мореплавця. Далі йдуть поезії на різні теми, які своєю образністю, стилем поетичного мислення стверджують, що поет значно розширив свій творчий діапазон. Тут уже повніше виявляється поетове прямування до поглиблення змісту в поезіях, до яскравіших барв, до психологічних підкреслень, а найголовніше, потяг до краси — чогось кращого «за одяг царів». І це йому вдається. Його поетичні образи свіжі, привабливі. Вони постають як продукт справжнього мистецького мислення.

Все стрічаю і все минаю,

Зберігаю лише красу.

Поетичний пейзаж у віршах Качуровського спокійний і гарний. Поетова уява малює спокійно-рухомі образи: «Тіні верб, що зійшлися юрбою у вечірню тишу долин»; «Брили тополі, як сумні прочани»; «Мов дівча з-за живоплоту, визирав ранок з-поза хмар»; «Щогли снять про неозору путь». Це свідчить, що поет уміє мислити мистецькими образами, розуміє вимоги естетики — найосновнішої передумови поезії, передумови всякого мистецтва.

Час і простір іноді набирає в деяких поезіях Качуровського більш умовного ніж реального значення. Поет наслідуються пере-

ступати реальні межі часу, як це вчувається, наприклад, у зверненні до сирійського поета Мелеагра:

*Руку — крізь двадцять століть — простягни мені, друже з Гадари,
Чарку мені простягни: вип'ємо нині удвох.*

Скільки змінилось речей, але що нам з тобою до того?

Ми ж бо уміємо в них бачить незмінну красу.

Поет бере тут нахил у бік абстрактних узагальнень, щоб підкреслити, що для поетів дві тисячі років, які розділяють час життя одного й другого, ніби мало мають значення, бо для поетів залишається незмінним те саме: оспівувати те, що має ціху прекрасного, те, що окрилює надії, зміцнює віру, пестить почуття та обіцяє щастя.

У поезіях Качуровського не має монотонних звучань. Структура його віршобудови зберігає в собі співмірне поєднання всіх потрібних елементів, які цілістю надають його поезіям привабливої чіткості. Відчувається, що він добре ознайомлений із спадщиною визначних поетів, з їхніми манерами користування поетичними засобами. Це доказує, що Качуровський поважно працює над собою, перебуває в постійному процесі творчих шукань.

В «Українській Літературній Газеті» була поміщена дуже похвальна характеристика І. Качуровського, де сказано:

Ігор Качуровський не початківець і не молодик. Це людина в літературі іспитована, що має за собою, порівняно, не малий шлях і життя і творчости. Володіння поетичним ремеслом — безсумнівне. Добра школа, безпомилковий смак і бездоганне відчуття стилю.¹

Рецензуючи збірку поезій «В далекій гавані», Анатоль Галан писав про Качуровського, як поета, наступне:

Ігор Качуровський насамперед лірик, при чому лірик високої душевної наснаги. Кожен рядок у нього — скалка почуття і разом філігранна викінченість глибоко пережитого й продуманого.

...З боку формального Качуровському майже нема чого закинути. Він досконало володіє технічними засобами поезики, він аж надто вимогливий до самого себе і не випустить у світ сирового, поспішно обробленого матеріалу.

...Качуровський серед поетів-емігрантів займає одне із перших місць.²

Відомий шевченкознавець Павло Зайцев, колишній декан філософічного факультету УВУ, також назвав Ігоря Качуровського «одним із найбільших наших знавців поезики».³

Отже, як видно із наведених висловів літературних критиків, Качуровському признано всі права визначного культурного поета.

Щоправда, в «Українській Літературній Газеті» зверталось увагу на те, що І. Качуровський «служить двом музам» одночасно, бо він крім поезій написав також ряд «чітких і не менш мистецьких оповідань-новель», що, на думку критика, може бути недоцільним для Качуровського. Було б краще, коли б він служив тільки одній музи: прозі або поезії. Однак це ще не все. Відомо також, що Качуровський потайно служить ще і третій музи. Під псевдонімом Хведосій Чічка він розсипає іскри із свого гумористичного кресала: влучні епіграми, фейлетони, гуморески, які своєю соковитістю ані трохи не відстають від його поезій і прози.

Чи зосередиться Качуровський на одній якійсь творчо-літературній ділянці — трудно сказати. Правдоподібно, що він і далі служитиме більше ніж одній музи, складаючи їм якщо не однакову, то все таки щедрю данину. Із наявного його літературного дорібку видно, що він не залицяється до муз, а таки вірно служить їм, виконуючи їхні суворі вимоги.

(Закінчення — в наступному числі)

¹ «Українська Літературна Газета», Мюнхен, 1956, ч. 7/13.

² Анатоль Галан, Рецензія, *Молода Україна*, Торонто, січень 1957, ч. 35, ст. 21-22.

³ Наведено із листа П. Зайцева до автора (В. Ш.), 5. II. 1965.

НА ПРЕСФОНД «СВІТАННЯ» СКЛАЛИ ПОЖЕРТВИ

О. Семолюк	\$7.50	П. Сеник	\$1.00
Ф-ма Думин	5.00	Ю. Дубровський	1.00
Б. Федчук	2.50	В. Лаптуга	1.00
К. Лабай	2.50	З. Варениця	1.00
Н. Роговський	2.50	Н. Демків	1.00
П. Перчак	2.50	М. Масевич	1.00
Е. Гуцуляк	2.00	Я. Гринишин	1.00
А. Сосна	2.00	О. Стефанюк	1.00
С. Кацій	2.00	«Фортуна»	1.00
Д. Галушак	2.00	А. Фенюк	1.00
Ю. Пелех	2.00	О. Пеліх	1.00
М. Стефаник	2.00	А. Спук	0.50
І. Лучків	1.00	І. Кришталович	0.50
І. Прочун	1.00	О. Дем'яненко	0.50
І. Гудзиляк	1.00	І. Пупса	0.50
М. Литвин	1.00	Н. Небеса	0.50
І. Курило	1.00	Н. Муж	0.50
М. Сеник	1.00	Л. Вірна	0.50

Усім жертводавцям сердечна подяка!

В АДМІНІСТРАЦІЇ "СВІТАННЯ" МОЖНА НАБУТИ ТАКІ ТВОРИ

ПОЕЗІЇ

Володимир: Слово Золотої Діядеми. Вид. Орден, Лондон 1963; Балада про Святослава. Вид. Орден, Лондон 1965; Балада Лісового Шуму. Вид. Орден, Лондон 1965; Повстань Перуне. Вид. Орден, Лондон 1967; Гімни Землі. Вид. Орден, Лондон 1967; Т. Шевченко "Тризна" (переклад). Вид. Орден, Лондон 1963; Священний Героїзм, як основа укр. націоналістичного світогляду, есей. Вид. Орден, Лондон 1964. Ціна кожної книжки по 0.50 дол.

Галя Мазуренко: Пороги. Стор. 72. Вид. "Дніпрові Пороги", Лондон 1960. Ціна 1.50 дол.

Левко Ромен: Поєми. Стор. 72. Вид. "Євшан-Зілля", Торонто 1956. Ціна \$1.50.

Р. Володимир: Палкі Серця. Стор. 216 Нью-Йорк — Лондон 1964. Ціна 3.00 дол.

Ю. Буряківець: Серця П'яного Тепло. Стор. 256. Обкладинка роботи мистця Романа Пачовського. Нью-Йорк 1967. Ціна 5.00.

ПРОЗОВІ ТВОРИ

Ю. Мовчан: Про що варто б знати. Стор. 398. Вид. "Срібна Сурма", Торонто 1966. Ціна 5.00 дол.

Ігор Качуровський: Строфіка. Стор. 359. Вид. Інституту літератури ім. М. Ореста, Мюнхен 1967. Ціна 6.00 дол.

Книга-Альбом В. Смець — у золоте 50-річчя на службі Україні. Про козаків-бандуристів. Стор. 378. Тверда обкладинка. Люксембурзьке видання. Голлівуд-Торонто 1961. Ціна 15 дол.

ЗМІСТ

Павло Савчук — Сонет	1
Р. Володимир — Віч-на-віч з істиною	1
Забутий Велетень Духа	2
Ігор Качуровський — Епігони	4
Левко Ромен — Небо	5
Юрій Буряківець — Полісся, Жриці	7
Світлана Кузьменко — Розкуркулені	8
Стефа Галицька — Знамено	8
Володимир — Два дні у житті Олега Ольжича	9
Галя Мазуренко — Порохи обдмухую санскрита	15
Василь Пачовський — Князь Ляборець	16
Р. Володимир — До Ярила-Переможця в гості	18
Лариса Мурович — Врятовані Перлини, Напередодні	22
М. Еллінський — Етос честі	23
Любов Забашта — Одвернись від мене слово	26
Віра Річ — В думках над пожовклими сторінками	27
Галя Мазуренко — Слово Учителя	27
Вол. Шелест — Ігор Качуровський — поет, прозаїк, літературознавець	28

Ціна: 75 центів.